

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY IN THE CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Коваленко В.В., к.ю.н.,

докторант відділу проблем державного управління та адміністративного права
Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України

У статті акцентується увага на сталому розвитку України в сучасних умовах, що ґрунтується на забезпеченні національних інтересів та виконанні міжнародних зобов'язань. Зазначено, що при дотриманні цих стратегічних напрямів передбачає усунення в економічній, екологічній та соціальній сферах деяких дисбалансів, трансформацію економічної діяльності, перехід до принципів «зеленої економіки», а також створення водночас мирного, безпечного та соціально згуртованого суспільства з ефективним управлінням та інклюзивними інститутами. Важливою є партнерська взаємодія між бізнесом, державними органами, місцевим самоврядуванням, наукою, освітою та організаціями громадянського суспільства. Необхідно забезпечити повну зайнятість населення, достатній рівень науки, освіти та охорони здоров'я, а також охорону навколишнього середовища. Децентралізація та реалізація регіональної політики, що поєднує загальнонаціональні та регіональні інтереси, а також збереження національних культурних цінностей і традицій, є також важливими аспектами.

У рамках цього концептуального підходу автор приходить до висновку, що інноваційний підхід є важливим елементом стратегічних пріоритетів. Проте, структура та принципи управління інноваційним розвитком потребують значних змін, які повинні бути орієнтовані на вирішення основних проблем економічного розвитку, особливо в умовах воєнного стану. В статті здійснено аналіз поняття «інноваційний розвиток економіки», його слід розглядати як цілеспрямовану трансформацію економічної системи в цілому або її окремих складових, що відбувається через впровадження інновацій і веде до переходу в новий конкурентний стан на тривалий період. У статті проводиться аналіз інноваційного розвитку економіки в контексті сталого розвитку України. Встановлено, що швидкі глобальні трансформації неможливі без розробки та впровадження відповідного механізму державного регулювання. Зазначено, що державний регуляторний вплив має бути спрямований на забезпечення розвитку галузей, ринків, секторів, бізнес-середовища, зайнятості та трудового потенціалу, а також на розвиток продукції.

Ключові слова: інновації, економіка, сталий розвиток, глобалізація, державне регулювання, ринкова економіка.

The article emphasizes the sustainable development of Ukraine in modern conditions, which is based on ensuring national interests and fulfilling international obligations. It is noted that if these strategic directions are followed, it will eliminate some imbalances in the economic, ecological and social spheres, transform economic activity, transition to the principles of the "green economy", as well as create a peaceful, safe and socially cohesive society with effective management and inclusive institutions. Partnership interaction between business, state bodies, local self-government, science, education and civil society organizations is important. It is necessary to ensure full employment of the population, a sufficient level of science, education and health care, as well as environmental protection. Decentralization and the implementation of regional policies combining national and regional interests, as well as the preservation of national cultural values and traditions, are also important aspects.

Within this conceptual approach, the author concludes that the innovative approach is an important element of strategic priorities. However, the structure and principles of management of innovative development require significant changes, which should be aimed at solving the main problems of economic development, especially in the conditions of martial law. The article analyzes the concept of "innovative development of the economy", it should be considered as a purposeful transformation of the economic system as a whole or its individual components, which occurs through the introduction of innovations and leads to the transition to a new competitive state for a long period. The article analyzes the innovative development of the economy in the context of sustainable development of Ukraine. It was established that rapid global transformations are impossible without the development and implementation of an appropriate mechanism of state regulation. It is noted that the state regulatory influence should be aimed at ensuring the development of industries, markets, sectors, the business environment, employment and labor potential, as well as the development of products.

Key words: innovation, economy, sustainable development, globalization, state regulation, market economy.

Постановка проблеми. Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року були визначені для забезпечення національних інтересів України в контексті сталого розвитку економіки, громадянського суспільства та держави, з метою підвищення рівня та якості життя населення, а також дотримання конституційних прав і свобод особи та громадянина [12]. Ключовим аспектом реалізації цих стратегічних положень є інноваційний підхід до розвитку, що ґрунтується на активному використанні знань і наукових досягнень. Це передбачає стимулювання інноваційної діяльності, створення сприятливого інвестиційного середовища, оновлення виробничих потужностей, формування високотехнологічних секторів економіки, та підвищення ефективності виробництва [9].

У сучасних умовах, аналізуючи цю проблему, можна відзначити, що інноваційний розвиток економіки України має такі недоліки, а саме: нестабільність фінансування інноваційної діяльності; низький рівень конкурентоспроможності за показниками інноваційної активності підприємств та фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; обмежена участь бюджетного фінансування в інноваційній діяльності; занепад промислових галузей, які забезпечують найвищі інноваційні

результати; низька якісна складова інноваційної активності бізнес-суб'єктів, тощо.

Для того, щоб зменшити розрив нашої країни від розвинених країн у залученні та впровадженні інвестицій, необхідно впроваджувати найкращі світові практики у створенні інноваційної економіки, а також всебічно вивчати та враховувати накопичений досвід у правовому та організаційно-економічному забезпеченні державного регулювання інноваційної діяльності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Інноваційний розвиток економіки в умовах сталого розвитку України досліджувався широким колом науковців, а саме: А. А. Антохов, Н. А. Антонюк, К. М. Бліщук, Г. Ю. Карпенко, К. В. Ковтуненко, С. В. Котельбан, В. І. Мельник, О. В. Нестеренко, Л. П. Стеців, Г. С. Третяк, С. В. Філіппова, А. М. Штанґрет та інші.

Виклад основного матеріалу. Процеси, що відбуваються в Україні, є складними та неоднозначними, і вимагають термінового реформування всіх галузей національного права для досягнення основної мети – забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також підвищення добробуту і економічної незалежності держави. Страте-

гічні напрямки розвитку держави визначені в Конституції України, де закріплено ринкову орієнтацію через проголошення права приватної власності (ст. 41), права власності на землю (ст. 14), рівності прав різних форм власності перед законом (ст. 13), а також державний захист конкуренції (ст. 42) і соціальну спрямованість економіки (ст. 13). У документі також окреслені основи державного управління цими процесами. Основна відповідальність за реалізацію цих конституційних положень покладатиметься на державу, тому вкрай важливо підвищити активність управлінської діяльності держави в контексті трансформації економічних відносин в Україні.

Досвід розвинених країн свідчить, що досягнення високого рівня економічного розвитку неможливе без впровадження інновацій у різних сферах, нових форм організації праці та виробництва, а також мотивації до інноваційної діяльності і наявності кваліфікованих кадрів. Це забезпечує конкурентоспроможність на міжнародних ринках і створює умови для економічного зростання та соціально-економічного прогресу. В Україні спостерігається низька інноваційна активність, недостатньо розвинута інноваційна інфраструктура, повільний розвиток інноваційних секторів та недостатня підготовка кадрів для потреб економіки [1, с. 126–127]. Ці проблеми пов'язані з фрагментарністю та неузгодженістю державної інноваційної політики, а також неефективністю механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки.

Інноваційний розвиток економіки є складним процесом, який залежить від сприятливого ринкового середовища та прогресивних змін в умовах глобалізації. Це цілеспрямована зміна економічної системи в цілому або окремих її елементів під впливом зовнішніх факторів. [2, с. 50–51].

Відповідно до ЗУ «Про інноваційну діяльність» метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних та правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання науково-технічного потенціалу країни. Це також включає забезпечення впровадження сучасних екологічних, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, а також виробництво і реалізацію нових видів конкурентоспроможної продукції [3].

До основних принципів державної інноваційної політики можна віднести: визначення пріоритетів держави в сфері інновацій; орієнтацію на інноваційний розвиток економіки України; забезпечення умов для збереження та використання національного науково-технічного та інноваційного потенціалу; створення нормативно-правової бази для інноваційної діяльності; сприяння взаємодії між наукою, освітою, виробництвом та фінансово-кредитною сферою в контексті розвитку інновацій; ефективне застосування ринкових механізмів для підтримки інноваційної діяльності та підприємництва в науково-виробничій сфері; фінансову підтримку, а також впровадження сприятливої кредитної, податкової та митної політики в сфері інновацій; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури; інформаційне забезпечення учасників інноваційної діяльності, тощо [3].

Розглядаючи цілісну систему, яка відображає способи застосування інструментів регулюючого впливу на сфері інноваційного розвитку на основі функціонуючих органів державної влади та їх взаємодій з недержавним сектором через інноваційну інфраструктуру, можна дійти до висновку, що це механізм державного регулювання інноваційного розвитку економіки [4, с. 58–59]. Дія механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки України повинна бути спрямована на забезпечення безперервних прогресивних змін, які сприяють формуванню інноваційної економіки. Ця інноваційна економіка, в свою чергу, повинна забезпечувати високий рівень добробуту населення та конкурентоспроможність країни на міжнародній арені. Аналіз інноваційного розвитку економіки України, як результат функціонування механізму державного регулювання, є складним завданням, що потребує відповідного методичного супроводу. Виходячи з наявної статистичної інформації, такий аналіз для економіки

України слід проводити в кількох напрямках: використання інструментів механізму державного регулювання інноваційного розвитку; досягнення цілей державного регулювання інноваційного розвитку; здобуття конкурентних переваг України в глобальному економічному просторі, що реалізується через аналіз рейтингових та іміджевих позицій [5, с. 111–112].

У сучасних умовах розвитку національної економіки державне регулювання економічних процесів, яке забезпечує їх інноваційність, потребує ефективного механізму, що потребує коригування до тих пір, поки в Україні не буде сформовано інноваційну економіку, здатну підвищити рівень добробуту населення та конкурентоспроможність країни на глобальному рівні. Оскільки цього ще не досягнуто, існує ряд проблем, пов'язаних із його реалізацією.

Першою проблемою механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки є недостатня комунікація щодо мети та цілей його впровадження та використання серед фахівців і широкої аудиторії, що охоплює як регулюючу, так і регульовану системи. Це викликано низьким рівнем взаємодії між ними, асиметриєю інформації, ірраціональною поведінкою тощо. Часто суб'єкт регулювання не встигає за розвитком об'єкта регулювання, що ускладнює його здатність здійснювати належний вплив. Кожен з цих елементів є складною ієрархічною системою. Другою проблемою є ефективне використання інструментів механізму для стимулювання розвитку сфер, що забезпечують інноваційний розвиток економіки. Наприклад, підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стало важливим інструментом не лише для активізації співпраці в інноваційній сфері, а й для розвитку зайнятості та трудового потенціалу. Україна має можливість інтегруватися в загальноєвропейський інноваційний процес завдяки своїм розробкам для дослідження космосу та телекомунікації [6, с. 227–231].

Слід підкреслити, що досягнення в науці та технологіях впливають не лише на динаміку економічного зростання, а й на рівень конкурентоспроможності країни в глобальному контексті. Головною метою інноваційного розвитку економіки є досягнення максимального економічного ефекту від кожної одиниці впровадженого та перетвореного на товар винаходу чи ідеї. Наразі в Україні відсутня державна інноваційна політика. Проте інтелект і знання є одним з основних відновлювальних резервів країни. Для їх ефективного використання потрібні кваліфіковані кадри та наука, але, на жаль, ці ресурси майже не використовуються через брак внутрішнього попиту на інтелектуальні та нові знання, а також через відсутність інфраструктури, яка б могла забезпечити цей попит [7, с. 183–184].

Отже, швидкість, з якою Україна переходить на сучасну траєкторію інноваційного розвитку, в першу чергу залежить від збереження потенціалу галузевих науково-дослідних і проектно-конструкторських установ, оскільки вони виконують ключову роль у процесі реалізації інновацій. Багато науковців вважають, що стан інноваційної діяльності в Україні є кризовим і не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у розвинених країнах. Постійне зменшення фінансування науково-технічного комплексу та відсутність ефективної державної науково-технічної політики не створюють необхідних умов для переходу до інноваційної моделі розвитку. Реформа науково-технічного комплексу здійснюється без урахування важливих факторів, таких як державна підтримка та попит на наукові досягнення з боку реального сектора економіки [8, с. 27–28].

Нормативно-правова база, що регулює інноваційну діяльність в Україні, є фрагментарною, суперечливою та неадекватною. Виконання чинних законів у цій сфері залишає бажати кращого. Проте існують визначені підходи та кількісні орієнтири для реалізації структурних змін у Стратегії розвитку України до 2030 року. Основною метою цієї стратегії є забезпечення високого рівня та якості життя населення, створення сприятливих умов для діяльності нинішніх і майбутніх поколінь, а також зупинення деградації природних екосистем через впровадження нової моделі економічного зростання, що ґрунтується на принципах сталого розвитку.

Досягнення цієї мети відповідає світоглядним цінностям та культурним традиціям українського народу, а також міжнародним зобов'язанням України [9].

Стратегічне бачення сталого розвитку України базується на забезпеченні національних інтересів та виконанні міжнародних зобов'язань щодо переходу до сталого розвитку. Цей процес передбачає: усунення дисбалансів в економічній, соціальній та екологічній сферах; трансформацію економічної діяльності з акцентом на «зелену економіку»; створення мирного, безпечного та соціально згуртованого суспільства з ефективним врядуванням та інклюзивними інститутами; забезпечення партнерської взаємодії між державними органами, місцевим самоврядуванням, бізнесом, наукою, освітою та організаціями громадянського суспільства; досягнення повної зайнятості населення; підвищення рівня науки, освіти та охорони здоров'я; підтримання екологічного балансу, що забезпечить якісне життя та добробут для нинішніх і майбутніх поколінь; децентралізацію та реалізацію регіональної політики, яка гармонійно поєднує загальнонаціональні та регіональні інтереси; збереження національних культурних цінностей [10, с. 205–207].

Ці положення свідчать про те, що структура та принципи управління інноваційним розвитком в Україні потребують суттєвих змін. Зміни мають бути спрямовані на вирішення ключових проблем інноваційного розвитку економіки [11, с. 24], оскільки Україна володіє значним науковим потенціалом, численними відкриттями та винаходами, а також інноваційними проектами в різних сферах, таких як ресурсозбереження, біотехнології, лазерна техніка та інші. Важливо визначити найбільш перспективні напрямки, в які можна інвестувати мінімальні кошти для переходу на новий рівень якості – в інноваційний та прибутковий бізнес. Це сприятиме створенню інфраструктури для інших секторів економіки.

Висновки. Протягом останніх років не було вжито жодних заходів у рамках інноваційної політики, спрямованих на покращення бізнес-середовища, стимулювання компаній до інновацій та розвиток різних інструментів підтримки технологічної модернізації. Незважаючи на деякі позитивні зміни, загальний прогрес у цій сфері залишається фрагментарним і нестабільним. Серед основних проблем у формуванні та реалізації державної інноваційної політики в Україні можна виділити низьку якість бізнес-середовища, відсутність умов для чесної конкуренції на ринках та отримання державної підтримки, значні бар'єри для впровадження нових технологій в економіку, недостатні зусилля регіональних та місцевих органів влади у покращенні умов для інноваційної діяльності, а також неефективну взаємодію між бізнесом і державою у процесі формування та реалізації інноваційної політики. Також слід зазначити недостатню ефективність інструментів державної підтримки інновацій, обмежену гнучкість та слабку орієнтацію на стимулювання зв'язків між

учасниками інноваційного процесу. Отже, можна констатувати, що економіка України знаходиться на етапі стагнації. Традиційні фактори економічного зростання, які базувалися на мобілізації ресурсів, накопичених протягом тривалого періоду спаду, майже вичерпані. Не відбулося жодних змін у структурі економічної системи, які могли б перевести національну економіку в режим зростання, заснований на інноваційному створенні нових ресурсів. У зв'язку з цим, актуальною стає проблема модернізації української економіки з метою підвищення технологічного рівня експорту та поліпшення якості вітчизняної продукції, що постачається на внутрішній ринок. Це необхідно для забезпечення конкурентоспроможності з імпортними товарами не лише за ціною, а й за якістю.

Інноваційна політика України повинна бути націлена на вирішення цього стратегічного завдання. Основна мета полягає у створенні умов для ефективного відтворення, розвитку та використання науково-технічного потенціалу країни, впровадження сучасних технологій і виробництва конкурентоспроможної продукції. Ключовими принципами цієї політики є орієнтація на інноваційний розвиток економіки, визначення державних пріоритетів, формування нормативно-правової бази, збереження та розвиток науково-технічного потенціалу, сприяння взаємодії між наукою, освітою, виробництвом і фінансово-кредитною сферою, використання ринкових механізмів, підтримка підприємництва, міжнародна науково-технологічна співпраця, фінансова підтримка, розвиток інноваційної інфраструктури, інформаційне забезпечення та підготовка кадрів.

Забезпечення національних інтересів та виконання міжнародних зобов'язань у сфері сталого розвитку ґрунтується на стратегічному баченні сталого розвитку України. Це передбачає усунення дисбалансів у економічній, соціальній та екологічній сферах, трансформацію економічної діяльності, перехід до принципів «зеленої економіки», а також створення мирного, безпечного та соціально згуртованого суспільства з ефективним управлінням та інклюзивними інститутами. Важливою є партнерська взаємодія між державними органами, місцевим самоврядуванням, бізнесом, наукою, освітою та організаціями громадянського суспільства. Необхідно забезпечити повну зайнятість населення, високий рівень науки, освіти та охорони здоров'я, а також підтримувати довілля в належному стані, що гарантуватиме якісне життя та добробут для нинішніх і майбутніх поколінь. Децентралізація та реалізація регіональної політики, яка поєднує загальнонаціональні та регіональні інтереси, а також збереження національних культурних цінностей є ключовими аспектами цього процесу. Ключовим аспектом Стратегії є інноваційний підхід. Проте, структура та принципи управління інноваційним розвитком потребують значних змін, які повинні бути орієнтовані на вирішення основних проблем економічного розвитку, особливо в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котельбан С. В. Механізм державного регулювання інноваційного розвитку економіки України в глобалізаційних умовах: дис... докт. філос.: 051 Економіка. Чернівці: 2020. 370 с.
2. Філіппова С. В. Інноваційні стратегії та інноваційні технології. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 1 (3). 2018. С. 49–61.
3. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 року № 40-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
4. Третяк Г. С., Бліщук К. М. Державне регулювання економіки та економічна політика: навч. посіб. Львів: ЛРІДУ НАДУ: 2011. 128 с.
5. Карпенко Г. Ю. Формування інноваційної моделі сталого розвитку регіонів в умовах глобальної турбулентності: дис... канд. економ. наук: 08.00.05. Одеса: 2022. 230 с.
6. Антохов А. А. Регіональна економіка та інтелектуалізація суспільства: інноваційні аспекти взаєморозвитку: монографія. Львів: БОНА. 2016. 418 с.
7. Штангрет А. М., Стеців Л. П. Забезпечення безпечних умов інноваційного розвитку українських підприємств. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. № 22. 2019. С. 182–186.
8. Антонюк Н. А. Механізм антикризового регулювання національної економіки в умовах децентралізації. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2018. 4(256). С. 13–32.
9. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: проект Закону України від 07.08.2018 р. № 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A>
10. Стратегія сталого розвитку: підручник / Боголюбов В. М., Клименко М. О., Мельник Л. Г., Ракоїд О. О., Соломенко Л. І., Прилипка В. А. Київ: ВЦ НУБІПУ, 2019. 328 с.
11. Ковтуненко К. В., Нестеренко О. В. Інноваційна діяльність промислових підприємств України: стан і перспективи розвитку. *Економічний форум*. Луцьк: ЛНТУ. 2017. №2. С. 17–23.
12. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>